

Борбе на Уздомиру — крај Никшића у мају 1942 године

Послије општенародног устанка у Црној Гори, 13 јула 1941, италијанске јаче снаге поново су у мјесецу јулу-августу 1941 год. окупирале Црну Гору. Непријатељ је сада за борбу у Црној Гори ангажовао својих пет дивизија јачине око 80.000 војника и распоредио их на територији Црне Горе на сљедећи начин:

Дивизија „Таро“ са штабом у Цетињу и јединицама у Цетињу, Бару, Будви, Вирпазару, Ријеци Црнојевића и Подгорици.

Дивизија „Ферара“ са штабом у Котору и јединицама у Котору, Рисну, Херцегновом, Груды, Црквицама, Грахову и Билећи.

Дивизија „Алпи Граи-е“ са штабом у Никшићу и дјеловима у Никшићу, Вилусима, Шавнику и Жабљаку, доцније од наших снага стјерани у Никшић.

Дивизија „Венеција“ са штабом у Беранама и дјеловима у Андријевици, Колашину, Матешеву, Плаву, Гусињу, Беранама и Бијелом Пољу.

Дивизија „Пустерија“ са штабом у Пљевљима и дјеловима у Пљевљима, Пријепољу, Прибоју, Рудом, Чајничу и Фочи.

Све ове дивизије припадале су штабу 14 армиског корпуса 9-те армије. Сједиште корпуса било је у Подгорици, а штаб армије у Скадру.

Поред непријатељских дивизија непријатељ је под своју команду ставио и четнике Баја Станишића, Блажа Ђукановића и Павла Ђуришића, чија јачина је била око 6.000 војника.

Окупаторске снаге са четницима-издајницима, заузеле су сва већа мјеста и комуникације, повезујући се на тај начин међусобно, а дуж комуникација организујући упоришта.

Према непријатељској замисли у Трећој офанзиви (која је у Црној Гори почела у првој половини мјесеца априла 1942 год.) требало је јаким снагама напасти наше снаге у Црној Гори и Санцаку и бацити их у сјеверозападни дио Црне Горе у рејону тремеђе Црне Горе, Санцака и Босне, и ту их опколити и уништити. Трећу непријатељску офанзиву у Црној Гори непријатељ је брижљиво и у највећој тајности припремао у току мјесеца фебруара и марта 1942 године.

Другом половином мјесеца априла непријатељ је отпочео офанзиву, концентричним нападима у правцу тремеће Црне Горе, Босне и Санџака и то:

Дивизија „Венеција“ правцем: Беране, Бијело Поље, Пријепоље, Рудо — Фоча;

Дивизија „Пустерија“ правцем Пљевља, Бољанићи — Чајниче и правцем Пљевља — ријека Тара.

Дивизија „Алпи Граи-е“ правцем Никшић, Шавник, Пљевља и правцем Никшић — Горње Поље, долина ријеке Пиве, Сутјеска;

Дивизија „Таро“ правцем Котор, Грахово, Билећа, Автовац, Гацко.

Дјелови дивизије „Месина“, карабињери и дио четника са посадама, остали су у гарнизонима и упориштима ради притиска и репресалија у Црној Гори и чувања гарнизона комуникација итд.

Непријатељске дивизије, уз садјејство авијације и моторизованих дјелова припремљених за брдска дјејства, отпочеле су трећу, у тајности припремљену офанзиву на широком фронту 15 априла 1942 год. наснађајући се десно на дјелове албанске фашистичке Скендер-бегове групе, а лијево чврсто држећи везу са усташким и њемачким снагама које су дјејствовале у долини р. Неретве.

Дјелови дивизије „Месина“ и дивизија „Таро“, са сједиштем у Подгорици, остали су у својим мјестима као нека врста резерве 14-тог корпуса.

Друга половина мјесеца априла 1942 год. протекла је у борби за деблокирање гарнизона, ослобођавање комуникација, успостављање многих упоришта и заузимање полазних положаја поменутих дивизија за напад и наступање у правцу тремеће Црне Горе, Босне и Санџака. Првог маја све дивизије под заштитом и помоћи авијације деблокирале су гарнизоне и дјелимично одбациле наше снаге од комуникација, нарочито у гарнизонима југозападнoг дијела Црне Горе и Црногорског Приморја.

Главни штаб за Црну Гору, Боку и Санџак, сазнавши за припрему непријатеља, његову концентрацију, као и за претстојећу офанзиву, издао је наређење партизанским снагама — одредима Црне Горе, Боке и Санџака да се до максимума ангажују у борби са непријатељем и да му спријече покрете и надирање из гарнизона, тј. да му успоре покрете у правцу тремеће Црне Горе, Босне и Санџака, куда су наше снаге имале да отступе ради формирања Четврте и Пете црногорске бригаде.

Ловћенски, Комски, Пиперски и Зетски одреди који су у току јануара, фебруара и марта водили тешке и жилаве борбе са непријатељским дивизијама у југозападном дијелу Црне Горе и

Црногорском Приморју и који су са осталим четама и батаљонима успјешно држали гарнизоне у блокади, а поред тога и све комуникације у својим рукама под навалом ојачаних непријатељских дивизија, авијацијом, моторизацијом и артиљеријом, морали су борећи се узмицати и отступати у правцу сјеверозападног дијела Црне Горе.

Пред непријатељском дивизијом „Алпи Граи-е“ стајале су партизанске снаге Никшићког, Дурмиторског, Ловћенског (једна чета) и Зетског партизанског одреда.

За вријеме Треће непријатељске офанзиве вођене су многобројне и тешке борбе на територији Црне Горе, међу које несумњиво спада и борба на брду Уздомиру, три километра сјеверозападно од Никшића, петог и шестог маја 1942 године, између Никшићког партизанског одреда и талијанске дивизије „Алпи Граи-е“, ојачане једним четничким одредом.

Распоред Никшићког партизанског одреда у ширем рејону Никшића био је сљедећи:

Први ударни батаљон НПО посјео је групно положаје за одбрану и то: 1 чета Драгова Лука — Глибавац; 3 чета Мокра Њива — Уздомир (852) — затварајући комуникације Никшић — Горње Поље; и 2 чета искључно Уздомир — Кочане; — 1 батаљон својим распоредом наслањао се лијево на дјелове Зетског ПО, који су оперисали на правцу Мораково — Жупа — Заград — Коњско — Баре Бојовића, искључно Драговољићи, и комуникација Никшић — Шавник, а десно својим распоредом наслањао се на дјелове 5 и 2 ударног батаљона Никшићког партизанског одреда, који су оперисали на правцима Пусту Лисац — Трубјела — Грахово — Вилусе — Велимље — Билећа — Гацко — Голија (општи правац).

Други ударни батаљон Никшићког партизанског одреда на линији Трубјела — Вилусе;

Трећи батаљон на просторији Сињајевина — Ускоци — Жабљак;

Четврти батаљон у рејону Невесиња, оријентисан према Гацку.

У циљу да се спријечи наступање непријатеља од Никшића према Никшићкој Жупи, односно од Никшића у правцу Шавника, наше чете су такође групно заузеле положаје за одбрану, и то: Драговољска чета — раскрсницу путева Хан Змајевића — Рубежа; Ловћенска чета — Градац, и Жупска чета — Лаз — Бршно.

Положај Жировница — Рубежа затварао је важне правце од Никшића, и то један који води за Шавник, а други који води за Жупу; Градац је био најважнији дио тог положаја, чвор наше одбране на овом положају фронта. Положај Драгова Лука — Глибавац — Уздомир такођер је затварао важан правац Никшић — Горње Поље. На том положају, Уздомир је претстављао природ-

ни чвор одбране. Само брдо Уздомир је врло јако и у тактичком и у топографском погледу; са њега се могла постићи одлична прегледност и врло ефикасно ватрено дјејство. Укратко, Уздомир је претстављао моћни и природни бастион за одбрану, он је пркосно затварао и спречавао непријатељу наступање од Никшића ка Горњем Пољу.

Јединице Никшићког партизанског одреда биле су скромно снабђевене оружјем и опремом. Непријатељ је био далеко бројно јачи, а у оружју и опреми несравњиво надмоћнији. Међутим, морално-политичко стање наших јединица, њихова свијест и спремност за борбу надокнађивали су наше недостатке у броју људства и наоружању.

Наше јединице дочекале су спремне наступање Италијана и четника из Никшића. Дивизија „Алпи Граи-е“ с једним четничким одредом, под заштитом јаке артиљериске ватре, приближавала се у три колоне: десна колона (око 2.000 војника са 10—15 тенкова) правцем Никшић — Рубежа — Градац — Жупа; средња главна колона (око 5.000 војника) правцем Никшић — Уздомир — Горње Поље; и лијева колона (око 2.000 војника са неколико тенкова) правцем Студеничке Главице — Кочанско Поље — Кочане — Мишча Бара (651), обезбјеђујући лијеви бок с правца Трубјела — Кусиде — Кочанско Поље.

Послије краћег времена, појачавајући артиљериску и минобацачку ватру, непријатељ је напао наша борбена осигурања која су се, под притиском надмоћнијих снага, а уз то тучена врло јаком артиљериском и минобацачком ватром са простора Требјешка Главица — Пивара — Студеничке Главице, повукла на главни положај.

Главна непријатељска колона приближавала се Уздомиру с југозападне стране.

По овлађивању положајем наших борбених осигурања и завршетку врло јаке артиљериске припреме, непријатељеве јединице прешле су у 7 часова у општи напад. Дуж цијелог положаја развила се тешка борба. Непријатељ је већином нападао фронтално. Наше храбре јединице на положају Жировница — Кочане гухватиле су се у коштац са елитним трупима једне од најбољих италијанских дивизија, чији су напад подржавали тенкови и авијација. Иако наше снаге на том положају нијесу биле јаке, свега око 600 бораца, и слабо наоружане, с врло мало муниције и аутоматских оруђа, без артиљерије, тенкова и авијације, оне су успјеле не само да задрже налет тенкова и пјешадије непријатеља већ и да их одбаце на полазне положаје.

Истог дана у 9 часова, непријатељ је појачао артиљериску ватру, која је трајала до 9,30 часова. У исто вријеме његова авијација (око 14 бомбардера) митраљирала је и бомбардовала наше

положаје, нарочито Уздомир. У 9,30 часова непријатељ је поново прешао у напад и успио да избије на јуришно отстојање. Наши храбри борци отворили су најјачу ватру из пушака, пушкомитраљеза и митраљеза. Непријатељ је претрпио осјетне губитке и опет био принуђен да се повуче на полазне положаје, за које вријеме су наше јединице извршиле попуну муниције, да би што спремније дочекале нови напад.

Око 10 часова изнад долине Зете поново се појавила авијација. Она је у неколико узастопних налета бомбардовала наше положаје. Наши борци су влоло вјешто користили заклоне за заштиту од дјејства из ваздуха, и стога су наши губици били незнатни.

Пошто је у борби увео резерве, непријатељ је у 10,15 часова извршио јуриш. Наши борци, уз громогласне узвике „Ура“ и „Живио Тито“, с бомбама, ножевима и кундацима, извршили су противнапад и полетјели на непријатеља. Али, због његове велике надмоћности, наш противнапад није имао успјеха: непријатељ је овладао Уздомиром и одмах га почео утврђивати. На врх Уздомира извео је једну брдску батерију. Наше јединице повукле су се на сљедећи положај.

Главни штаб Црне Горе и Боке наредио је Првом ударном батаљону да ноћу 6 маја, у 22 часа, нападне непријатеља и поврати Уздомир. Ма да је ноћни напад вјешто и енергично изведен, он није успио, јер је непријатељ имао јаке снаге. Но, и ако напад није постигао крајњи циљ, ипак је улио непријатељу велики страх и приковао га неколико дана за Уздомир, успоравајући му продружење напада.

Ноћу 6 маја завршене су борбе на Уздомиру. Непријатељ је у тим борбама изгубио око 156 мртвих и рањених, док смо ми имали 24 рањена и погинула. За вријеме борбе нарочито се истакла 3 чета Првог ударног батаљона, а у њој друг Пуниша Зајевић, који је једном италијанском војнику отео пушкомитраљез и одмах га употребио у борби. Иначе, држање наших бораца било је у сваком погледу похвално.

Успјех одбранбених борби на Уздомиру, као и оних код Граца, Глибавца, Горњег Поља, Границе и многих других изведених у мају 1942 године, огледао се у сљедећем:

створено је потребно вријеме за повлачење наших снага у правцу тромеђе Црне Горе, Санцака и Босне;

омогућено је Врховном штабу да од партизанских одреда формира нове регуларне јединице — 4 и 5 пролетерску црногорску бригаду;

борбе на Уздомиру потврдиле су да и слабије снаге могу у маневарској одбрани, ако предузимају активна дјејства, постићи одличне резултате и дуже вријеме да задрже знатно јачег непријатеља;

наше јединице показале су велику вјештину и жилавост у свим овим борбама, које су се иначе изводиле под врло тешким условима;

наши борци и руководиоци добро су се упознали с начином борбе против надмоћнијег и модерно наоружаног непријатеља, чиме су још више обогатили своја борбена искуства;

ове борбе рељефно показују високу морално-политичку свијест наших бораца и руководилаца и њихову храброст и истрајност у тешким и крвавим окршајима са знатно бројнијим, технички и материјално надмоћнијим непријатељем.

На овом истом мјесту, храбри синови црногорског народа хватали су се у коштац са Турцима 1877 године, када су се борили и ослободили Никшић од турског ропства и насиља. Борба на Уздомиру ући ће у историју славних борби нашег Ослободилачког рата. На овој и другим нашим борбама за ослобођење наше отаџбине, васпитаваће се и калити наша млада покољења, која ће с кољена на кољено преносити како су се наши народи и њихова храбра војска, неустрашиво борили против фашистичких завојевача. Наша славна армија нападаће се искуством из ове и сличних борби.

Борба на Уздомиру извођена је прије девет година у времену када је цијела окупирана Европа стењала под суровим окрвима гестаповско-фашистичког ропства. Једино је Југославија између свих окупираних држава Европе била 1941 године крваво попрштена борби. Те године је њена нова, револуционарна и јуначка НОВ-а повела херојску борбу за ослобођење својих народа, чиме је она посредно — привлачећи на себе јаке непријатељске снаге — указала ефикасну помоћ својим савезницима, а нарочито Црвеној армији.

Искуства из ових борби била су нам драгоценост да под мудрим и смјелим руководством друга Тита и Партије продужимо херојску борбу за коначно ослобођење наше отаџбине.

Раде Кнежевић,
пуковник ЈА